

Perusopetuksen järjestäjät ja perusopetusta antavat koulut

PERUSOPETUSLAIN MUUTOKSEN VAIKUTUKSET USKONNON JA ELÄMÄNKATSOMUSTIEDON OPETUKSEEN SEKÄ KOULUN TOIMINTAAN

Tasavallan presidentti on vahvistanut 6.6.2003 uuden uskonnonvapauslain ja sen yhteydessä lain perusopetuslain muuttamisesta. Lait tulevat voimaan 1.8.2003. Oheisessa muistiossa on uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetuksen järjestämiseen ja muuhun koulun toimintaan liittyviä kohtia, joista osa on muutoksia ja osa nykyisten säädösten mukaisia.

Opetushallitus lähettää opetuksen järjestäjille oheisen muistion tiedoksi niistä asioista, jotka vaikuttavat koulun toimintaan.

Lisätietoja: opetusneuvos Antti Vanne puh. (09) 7747 7230, opetusneuvos Martti Apajalahti puh. (09) 7747 7297 ja undervisningsråd Erik Geber (09) 7747 7179.

Pääjohtaja

Kirsi Lindroos

Ylijohtaja

Aslak Lindström

LIITE

Muistio: Perusopetuslain muutoksen vaikutukset uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetukseen sekä koulun toimintaan

TIEDOKSI

Opetusministeriö
Lääninhallitukset
Suomen Kuntaliitto
Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

MUISTIO

6.6.2003

PERUSOPETUSLAIN MUUTOKSEN VAIKUTUKSET USKONNON JA ELÄMÄNKATSOMUSTIEDON OPETUKSEEN SEKÄ KOULUN TOIMINTAAN

Uskonnonvapauslain säätämisen yhteydessä tehtiin perusopetus- ja lukiolain uskonnon opetusta koskeviin pykäliin joitakin muutoksia. Seuraavassa uskonnon ja elämäncatsomustiedon opetuksen järjestämiseen ja muuhun koulun toimintaan liittyviä kohtia, joista osa on muutoksia ja osa nykyisten säädösten mukaisia.

Eduskunta on hyväksynyt perusopetuslain 13 §:n seuraavaan muotoon:

Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää oppilaiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta. Opetus järjestetään tällöin sen mukaan, mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan oppilaiden enemmistö kuuluu. Tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat oppilaat osallistuvat oman uskontonsa opetukseen. Oppilas, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi huoltajan ilmoittettua asiasta perusopetuksen järjestäjälle osallistua mainittuun uskonnonopetukseen.

Vähintään kolmelle evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai vähintään kolmelle ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvalla oppilaalla, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta.

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalla vähintään kolmelle oppilaalle, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät.

Jos oppilas kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan, oppilaan huoltaja päättää, minkä uskonnon opetukseen oppilas osallistuu.

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle oppilaalle, joka ei osallistu 1 momentissa tarkoitettuun uskonnonopetukseen, opetetaan elämäncatsomustietoa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla oppilaalle, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan huoltajan pyynnöstä elämäncatsomustietoa. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää elämäncatsomustiedon opetusta, jos opetukseen oikentettuja oppilaita on vähintään kolme.

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas voi huoltajan pyynnöstä osallistua myös sellaiseen perusopetuksen järjestäjän järjestämään uskonnon opetukseen, joka oppilaan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan.

1. Oppilaan uskonnon / elämäkatsomustiedon opiskelun vaihtoehdot

Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämisen perusteena ovat uudessakin lainsäädännössä koulutuksen järjestäjän perusopetuksen oppilaiden enemmistö ja vähintään kolmen samaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvan oppilaan osallistuminen kyseisen uskonnon opetukseen tai vähintään kolmen suomalaisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattoman oppilaan osallistuminen elämäkatsomustiedon opetukseen (kolmen oppilaan sääntö). Uskonnollisia yhdyskuntia ovat evankelis-luterilainen kirkko, ortodoksinen kirkkokunta sekä Suomessa rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat. Lisäksi lain voimaantulosäännöksen mukaan uskonnolliseen yhdyskuntaan rinnastetaan sellainen lain voimaantullessa toiminut uskonnollinen yhdistys, jota perusopetuksen järjestäjä on pitänyt aikaisemmin säännöksissä tarkoitettuna uskontokuntana. Säännös koskee Herran kansa nimistä yhdistystä. Uskonnollisten yhdyskuntien sisäisiin suuntauksiin ei lainsäädännössä puututa. Säädöksissä tarkoitettu oppilasmäärä lasketaan ottaen huomioon kaikki koulutuksen järjestäjän perusopetuksen oppilaat. Eri kieliryhmiä tarkastellaan erikseen.

Oppilaiden enemmistön uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvat oppilaat opiskelevat tätä kyseistä uskontoa. Lisäksi oppilas, joka ei kuulu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi huoltajan ilmoituksen perusteella osallistua tähän opetukseen. (1 mom.) Ilmoittautumisen menettelytavoista päätetään paikallisesti.

Uskonnonopetusta koskevilla valinnoilla pyritään siihen, että ratkaisu on pysyvä. Uskonnon opetusta koskevat valinnat noudattavat tässä muiden, esimerkiksi valinnaisten aineiden käytäntöjä.

Siirtymävaiheessa enemmistön uskonnon opetukseen osallistuvien muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien ei tarvitse enää erikseen ilmoittautua kyseiseen opetukseen.

Muutoksena nykytilaan ei enemmistön uskonnon opetuksesta siis enää tarvitse hakea vapautusta. Silloin, kun koulutuksen järjestäjän oppilaiden enemmistö on evankelis-luterilaisia, sovelletaan kolmen sääntöä uskonnonopetuksen osalta ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluviin ja Suomessa rekisteröityihin eri uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluviin oppilaisiin ja elämäkatsomustiedon osalta uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomiin oppilaisiin.

Tämän mukaan siis vähintään kolmelle ortodoksioppilaalle, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, järjestetään ortodoksista uskonnon opetusta (2 mom.) ja kolmelle uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle oppilaalle opetetaan elämäntietoa. (5 mom.).

Muuhun Suomessa rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville oppilaille, jotka eivät osallistu enemmistön uskonnon opetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät ja kolmen sääntö täyttyy (3 mom.).

Evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen uskonnon lisäksi myös eräitä muita uskontoja (katoliseen, Islamin, adventistiseen, Kristinyhteisön ja Suomen Baháí-yhteisön uskontoon) varten on laadittu opetussuunnitelman perusteet nykyisten perusteiden mukaisesti. Valmisteilla olevien uusien opetussuunnitelman perusteiden tultua voimaan hyväksytään Suomessa vähän opetettavia uskontoja varten uudet perusteet. Ennen näiden voimaantuloa noudatetaan nykyisiä perusteita. Jos kyseisen uskonnon opetukseen ei ole ollenkaan laadittu opetussuunnitelman perusteita, niin alkuvaiheessa sovelletaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainittuja kaikille uskonnoille yhteisiä tavoitteita. Koulutuksen järjestäjä ilmoittaa asiasta Opetushallitukselle, joka laatii kyseiset opetussuunnitelman perusteet yhteistyössä asianomaisen yhdyskunnan kanssa ja hyväksyy ne hallintopäätöksellä. Suomessa vähän opetettavien uskontojen opetussuunnitelman perusteet ovat nähtävissä Opetushallituksen www.oph.fi -sivuilla.

Oppilaalle, joka kuuluu sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, jonka oman uskonnon opetusta koulutuksen järjestäjä ei järjestä, voi osallistua elämäntietouden opetukseen huoltajan pyynnöstä (5 mom.).

Jos suomalaisen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattoman oppilaan saama kasvatus ja kulttuuritausta vastaa jotain koulutuksen järjestäjän tarjoamaa uskonnon opetusta, voi oppilas huoltajan pyynnöstä osallistua kyseiseen uskonnon opetukseen (6. mom.). Näiden oppilaiden määrää ei huomioida tarkasteltaessa koulutuksen järjestäjän velvoitetta järjestää kyseistä uskonnon opetusta.

Jos oppilas ei osallistu uskonnon/ elämäkatsomustiedon opetukseen (oppilaan omaa uskontoa ei opeteta / elämäkatsomustiedon ryhmää ei muodostu), hänelle järjestetään muuta opetusta tai ohjattua toimintaa (perusopetuslaki 5 §).

Uudistetussa perusopetuslain 13 §:ssä mainitaan myös mahdollisuus, että oppilas kuuluu useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan. (4 mom.) Tällöin oppilaan huoltaja päättää, mihin uskonnon opetukseen oppilas osallistuu. Uskonnonvapauslain siirtymäsäädösten johdosta tämä tilanne voi tulla kysymykseen vasta kolme vuotta lain voimaantulon jälkeen (1.8.2006).

Uskonnolliset yhdyskunnat voivat päättää, sallivatko ne jäsenilleen kaksoisjäsenyyttä.

2. Uskonnollisen yhdyskunnan antama koulun uskonnon opetusta korvaava opetus

Koulun toiminta määritellään opetussuunnitelmassa ja siihen perustuvassa vuosisuunnitelmassa. Jos perusopetuksen oppilaan omaa uskontoa ei opeteta koulun toimesta, voi se uskonnollinen yhdyskunta, johon oppilas kuuluu, antaa opetuksen koulun ulkopuolisena opetuksena. Koulun tulee pyytää oppilaan huoltajalta luotettava selvitys yhdyskunnan jäsenyydestä ja uskonnon opettamisesta. Oppilaan saaman opetuksen määrä voi tällöin koulussa alittaa säädetyn kokonaistuntimäärän. Tällöin oppilaalle ei myöskään järjestetä korvaavaa opetusta tai toimintaa. Uskonnollisen yhdyskunnan antamasta opetuksesta ei merkitä mahdollisia arvosanoja todistukseen.

3. Uskonnon opetuksen luonne

Säädösmuutosten ehkä näkyvin muutos on ilmaisun ”tunnustuksen mukainen opetus” muuttaminen ”oman uskonnon opetuksiksi”. Tämä ei edellytä sisältöjen muutosta.

Lakiuudistusta edeltäneessä keskustelussa on usein noussut esiin uskonnon opetuksen ja uskonnon harjoittamisen suhde. Uskonnon opetusta säätelevät edelleen opetussuunnitelman perusteet ja paikalliset opetussuunnitelmat. Opetussuunnitelman perusteiden mukainen uskonnon opetus ei ole perustuslain 11 §:ssä tarkoitettua uskonnon harjoittamista.

Uskonnon opetukseen sisältyy olennaisena osana oman uskonnon tuntemus.

Perustuslakivaliokunnan kannanoton mukaan uskontoon perehtymiseen kuuluu myös tutustuminen uskonnonharjoittamisen muotoihin ja tapoihin. Oman uskonnon opetusta on esimerkiksi rukous, virsi ja tutustuminen uskonnollisiin toimituksiin. Esimerkiksi opetukseen liittyvä vierailukäynti kirkossa tai moskeijassa ei ole uskonnollinen tilaisuus, edellyttäen että siellä ei osallistuta jumalanpalvelukseen tai muuhun hartauden harjoittamiseen. Kaiken tunnilla tapahtuvan opetuksen ja muun toiminnan tulee olla pedagogisesti perusteltua ja opetussuunnitelman mukaista.

4. Koulun juhlat

Suomalaisella koululla on useita perinteisiä juhlia. Osassa niistä on joitakin uskonnollisuuteen viittaavia elementtejä. Tällaisia ovat mm. joulujuhla ja kevätjuhla sekä itsenäisyyspäivän juhla. Eduskunnan perustuslakivaliokunta tähdentää että, tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria eikä niitä esimerkiksi niihin mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren laulamisen johdosta voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavina tilaisuuksina.

5. Koulun uskonnolliset tilaisuudet

Koulu voi edelleen järjestää uskonnollisia tilaisuuksia kuten jumalanpalveluksia ja uskonnollisia päivänavauksia. Perustuslain 11 §:n 2 momentin mukaan ketään ei voida velvoittaa osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. Tämän perusteella oppilasta ei voida velvoittaa osallistumaan jumalanpalvelukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen. Perusopetuksen oppilaan osalta oppilaan huoltaja ilmoittaa, jos oppilas ei osallistu uskonnon harjoittamiseen. Ilmoituksen voi tehdä kertaluontoisesti esimerkiksi kouluun ilmoittauduttaessa tai tapauskohtaisesti. Ilmoituksen muodon päättää koulutuksen järjestäjä. Ilmoituksen jälkeen huolehditaan siitä, että oppilas ei osallistu kyseisiin tilaisuuksiin. Tämän säännöksen tarkoituksena ei ole estää muiden positiivista uskonnon harjoittamisen vapautta. Koulu on vastuullinen oppilaasta, joka ei osallistu koulun järjestämään uskonnon harjoittamiseen. Tällöin koulu järjestää oppilaalle muuta toimintaa.

Perustuslain 11 §:n 2 momentin tarkoituksena on ensisijassa suojata henkilöä vieraan uskonnon harjoittamiselta. Vapautuksen perusteina ovat yksinomaan omantunnon syyt. Lähtökohtana voidaan pitää, ettei oman uskonnollisen yhdyskuntansa tilaisuudesta voi vapautua. Huoltajan esittämästä perustellusta syystä oppilas vapautetaan uskonnon harjoittamisesta. Koulutyön sujuvuuden kannalta ilmoitus tulee tehdä mahdollisimman ajoissa etukäteen, esimerkiksi lukukauden alussa.

Koulun ylläpitäjällä ja koululla on velvollisuus tiedottaa huoltajille koulun toiminnasta. Koska oppilaalla on huoltajan ilmoituksesta säädetyin edellytyksin mahdollisuus kieltäytyä uskonnon harjoittamisesta, niin tiedotteista on tultava ilmi koulun järjestämät uskonnolliset tilaisuudet.

6. Opettajan kelpoisuus

Laki Suomen kansalaisen oikeudesta olla maan palveluksessa uskontunnustukseensa katsomatta (173/21) siihen tehtyine muutoksineen on kumottu uudella uskonnonvapauslailla. Tämä tarkoittaa, että evankelis-luterilaista ja ortodoksista uskonnonopetusta antavalta opettajalta ei enää edellytetä asianomaisen kirkon jäsenyyttä. Muiden uskontojen opetusta antavilla opettajilla vastaavaa jäsenyysvaatimusta ei ole tähän astikaan ollut. Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuun asetukseen on tarkoitettu lisätä säännös uskontoa opettavan henkilön (luokanopettajat ja aineenopettajat) aineenhallintavaatimuksista siten, että opettajalta vaaditaan opintoja opetettavassa uskonnossa.

7. Kouluhenkilöstön asema.

Perusoikeusuudistuksen valmistelussa on katsottu, ettei uskonnon ja omantunnon vapautta koskevasta perusoikeussäännöksestä voida johtaa yleistä oikeutta kieltäytyä virkavelvollisuuksiin kuuluvasta tehtävästä vakaumuksen perusteella. Säännöksen on kuitenkin katsottu puoltavan yleisesti työnjaollisia ja hallinnollisia järjestelyjä, joilla vältetään henkilön velvoittaminen vakaumustaan loukkaaviin työtehtäviin.